

فاطمه پرسته قمیوانی^۱

معرفی مختصر دهه سوم قرن بیستم

هدف از این نوشتار، ارائه و تحلیل سیر تحول منابع در حوزه برنامه درسی در سومین دهه قرن بیستم است که با به چاپ رسیدن اولین کتاب رسمی در حوزه برنامه درسی در سال ۱۹۱۸ توسط فرانکلین بابیت، قلمرو برنامه درسی به رسمیت شناخته شد. به طور کلی، در این قرن تعداد زیادی راهنما و کتاب در این زمینه به چاپ رسیده ولی چاپ ۱۲۷ کتاب در این دهه در مقایسه با ۴۸ کتاب چاپ شده در دو دهه گذشته نشان از تحولی است که در تولید منابع برنامه درسی به وجود آمده است. تحول منابع در این دهه به سمت عصر طلایی و تمرکز دانش برنامه درسی بر روی نیازها و علائق دانش‌آموزان و آماده کردن آنان برای انجام کارهای عملی و حل مسائل زندگی متمایل می‌شود؛ که به این موضوع در کتاب فرانسویس و بیست و ششمین سالنامه^۲ انجمن ملی مطالعات آموزش و پرورش^۳ در خصوص فعالیت‌های برنامه درسی و فعالیت‌های نوآورانه توجه شده است. ضمن اینکه در بسیاری از منابع به تحریر در آمده در این دهه، توجه به دموکراسی توسط هنری کوپ^۴ و همچنین تأکید و تمرکز برنامه درسی بر آموزه‌های دینی، اندیشیدن عمیق به مباحث فلسفی، اجتماعی و روانشناسی، توسط باوور^۵ (۱۹۲۵)، بتس^۶ (۱۹۲۴)، اچسون^۷ (۱۹۲۹) و وایت‌هد^۸ (۱۹۲۹) مشهود است.

ایالات متحده آمریکا به منظور ایجاد مهارت در شهروندان، به سرعت در حال تغییر بوده و جامعه انتظار دارد که حتی زنان خانه‌دار - که به اقتصاد خانواده کمک می‌کنند نیز کارآمد باشند. بر همین اساس، مردم معتقد بودند برنامه‌های منسوخ شده آموزش و پرورش باید ضمن تغییر، با هدف توسعه افراد کارآمد جهت پیدا کنند. از این حیث، بابیت به آماده کردن معلمان و مدیران مدارس برای تجدید نظر در برنامه درسی و مطابقت با عصر جدید کمک کرده و تألیفاتی در این زمینه ارائه می‌کند. همچنین است که کتاب‌هایی که به شدت متمایل به فعالیت‌های عملی بودند به نگارش در می‌آید. اینکه چطور برنامه درسی در مدارس مؤثرتر باشد، و کتاب‌های درسی با شناخت اهداف آموزش و پرورش و شناخت جوانان برای فعالیت‌های متنوعی که در بزرگسالی انجام می‌دهند و نقش‌هایی که آنان به عنوان یک بزرگسال به عهده می‌گیرند، به تحریر در آیند، از اهمیت خاصی برخوردار شد. در واقع منابع به تحریر در آمده در این دهه، نشان دهنده آن است که یک فرایند تعاملی در مدرسه به سوی کودک محوری پدید آمده است که این روند در این دهه گسترش پیدا می‌کند. از جمله فردریک بونسر^۹ در کتاب برنامه درسی مدارس ابتدایی (۱۹۲۰، ص ۱)، برنامه درسی را تجاربی می‌داند که دانش‌آموزان انتظار دارند در مدرسه به دست آورند. کتاب فرانسویس پارکر^{۱۰} نمونه روشنی از مطالعات کودک - محور و مبتنی بر نیازها و علائق تک تک دانش‌آموزان است. البته بر اساس نظر هاپکینز^{۱۱} در تمام منابع به تحریر در آمده در این دهه تا سال ۱۹۲۸، دانش برنامه درسی به خوبی به تحریر در آمده ولی به جز موارد معدودی، برای کاربرد عملی آن راهکار زیادی ارائه نمی‌شود. هاراپ^{۱۲} تلاش می‌کند این شکاف را با تلفیق تئوری و عمل و ارائه مراحل و گام‌هایی برای ساختار واحدهای آموزشی مرتبط با اهداف پر کند. توجه به برنامه‌های

shaparasteh@yahoo.com

۱. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، گروه برنامه‌ریزی آموزشی، کرج - ایران

2. 26th Yearbook

3. National Society for the Study of Education (NSSE)

4. Henry Cope

5. Bower

6. Betts

7. Acheson

8. Whitehead

9. Frederick Bonser

10. Francis Parker

11. Thomas Hopkins

12. HarapHenry

درسی مهد کودکها، مدارس ابتدایی و دبیرستان و در نهایت به تحریر در آمدن قسمت اول و دوم بیست و ششمین سالنامه توسط انجمن ملی مطالعات آموزش و پرورش از اتفاقات تأثیرگذار این برهه زمانی است. این سالنامه به زعم واکر یک رکورد منحصر به فرد از تفکرها و امیدهای بنیانگذاران حوزه برنامه درسی بود.

طبقه بندی موضوعی آثار و مروری بر تعدادی از منابع تأثیر گذار این دهه

بر خلاف دهه قبل، روند توجه و توصیه‌ها برای برنامه درسی در سطوح مختلف مهد کودک، ابتدایی، راهنمایی و متوسطه در این دهه گسترش پیدا کرده که در کتاب‌های به تحریر در آمده نمود پیدا می‌کند که تعدادی از آنها عبارتند از چهار کتاب توسط کووس^۱ (۱۹۲۰، ۱۹۲۶ و ۱۹۲۷)، گلاس^۲ (۱۹۲۴)، هینس^۳ (۱۹۲۴)، انجمن امریکایی مدیران مدارس (۱۹۲۷)، انجمن ملی آموزش و پرورش (۱۹۲۳، ۱۹۲۴، ۱۹۲۵، ۱۹۲۶، ۱۹۲۷، ۱۹۲۸) و کاکس در سه کتاب (۱۹۲۵ و ۱۹۲۹). به طور کلی می‌توان گفت تمرکز و تلاش مدارس برای رفع نیاز دانش‌آموزان توسط برنامه درسی از نکات مهم ادبیات برنامه درسی در قرن بیستم به شمار می‌آید. علاوه بر این، در این دهه آموزش و پرورش مترقی در زمینه ادبیات تولید شده که به طور مستقیم از تجارب عملی نشأت می‌گیرد، ظهور می‌کند (از جمله منابع تولید شده در مدرسه پارکر در شیکاگو و مدارس لینکلن و هوراس مان دانشگاه کلمبیا در نیویورک^۴). تأسیس مهدهای کودک و مدارس مونته سوری^۵ و طرح دالتون^۶ توسط هلن پارکهورست^۷ نیز نشان دهنده توجه به تجارب عملی توسط کودکان در این دهه می‌باشد.

در این دهه تعدادی از فعالان این حوزه اقدام به نگاشتن آثار متعددی نمودند که در روند تحول برنامه درسی بسیار تأثیر گذار بودند. از جمله می‌توان به بابت اشاره نمود که پس از کتاب برنامه درسی، سه کتاب دیگر در سال‌های ۱۹۲۲، ۱۹۲۴ و ۱۹۲۶ به تحریر در آورده است. همچنین هریوت^۸ اقدام به نوشتن چهار کتاب در زمینه چگونگی تهیه برنامه درسی حساب کردن، خواندن، مطالعات اجتماعی و بازسازی برنامه درسی مدارس راهنمایی در سال‌های ۱۹۲۵، ۱۹۲۶ و ۱۹۲۸ نموده که نشان از اهمیت موضوع برنامه درسی در این دهه می‌باشد.

سالنامه بیست و ششم

اگر چه برنامه درسی با انتشار اولین کتاب تأثیرگذار (توسط بابت) در سال ۱۹۱۸ به طور مشخص مطرح شد، ولی انجمن ملی مطالعات آموزش و پرورش با تشکیل کمیته‌ای، به مرور تاریخی و توصیف و ارزشیابی از شیوه‌های مرسوم پرداخته و سپس ساختارهای نظری برای توسعه برنامه درسی را مهیا می‌نماید که منجر به ایجاد یک رشته دانشگاهی مجزا می‌شود. سالنامه بیست و ششم ابعاد وسیعی از مطالعات برنامه درسی را از جمله اصول پایه‌ای برای بازسازی برنامه درسی ارائه می‌کند. این سالنامه در دو قسمت و مجموعاً ۶۸۵ صفحه انتشار می‌یابد. قسمت اول به ساخت برنامه درسی گذشته و حال، و همچنین توصیف و ترکیب منتقدانه ساخت برنامه درسی در گذشته و حال می‌پردازد. این قسمت، دیدگاه‌ها و ایدئولوژی‌های متنوع هر سه رویکرد تجربه‌گرایان، رفتارگرایان اجتماعی و سنت‌گرایان فکری را برای ایجاد یک گرایش اساسی در برنامه درسی مطرح می‌کند. در قسمت دوم سالنامه - که در منابع مطالعاتی برنامه درسی به خوبی شناخته شده است - مبانی ساخت برنامه درسی ارائه شده است. این بخش شامل یک برنامه ترکیبی ساختاری (۱۸ صفحه ای) به منظور بازسازی برنامه درسی متشکل از ۵۸ قطعه بوده که پاسخگوی ۱۷ سؤال اساسی در باره مباحث و مشکلات ساختاری برنامه درسی می‌باشد؛ سوالاتی که در خصوص نحوه آماده سازی برنامه درسی، نحوه ارائه محتوا، طبقه بندی مطالب و موضوعات عمومی، تخصصی و حرفه‌ای، زمان مؤثر برای یادگیری از نقطه نظر مربیان آموزشی، میزان توجه به تفاوت‌های فردی و همچنین روش‌های یادگیری استاندارد

1. Koos
2. Glass
3. Hines
4. Columbia University, 1927
5. Montessori
6. Dalton Plan
7. Helen Parkhurst
8. Herriott

مطرح شده بود. از این منظر، در فصل‌های مختلف قسمت دوم، تفسیر و نقدهایی برای جنبه‌های مختلف مسائل مربوط به برنامه درسی بیان شده است.

کتاب چگونه یک برنامه درسی تهیه کنیم

جان فرانکلین بابیت کتاب "چگونه یک برنامه درسی تهیه کنیم"^۱ را در سال ۱۹۲۴ منتشر کرد. بابیت در این کتاب بر خلاف کتاب "برنامه درسی" در سال ۱۹۱۸ - که موضوعات بزرگ‌تر برنامه درسی را مطرح کرده بود- بر جزئیات و روند ساخت برنامه درسی متمرکز شده بود. در واقع بابیت در کتاب "برنامه درسی" فلسفه برنامه درسی را مطرح می‌کند و با تکیه بر این نکته، در کتاب "چگونه یک برنامه درسی تهیه کنیم" ضمن توجه به جزئیات، یک راهنما به مسئولین مدارس ارائه می‌کند تا در مواجهه با مشکلات، بتوانند در برنامه‌های درسی تجدید نظر کنند. از نظر بابیت هدف آموزش و پرورش آماده کردن نوجوانان برای فعالیت‌های متنوعی است که آنها در بزرگسالی از خود بروز می‌دهند. بر همین اساس همه فعالیت‌های انسانی را به ۱۰ طبقه تقسیم بندی می‌کند: روابط بین فردی- اجتماعی، بهره‌وری فیزیکی، شهروند کارآمد، ارتباطات اجتماعی، اوقات فراغت، بهره‌وری فکری، دین و مذهب، مسئولیت‌پذیری والدین، فعالیت‌های عملی غیر تخصصی (مانند محافظت از خانه) و فعالیت‌های شغلی^۲. او اعتقاد دارد همه فعالیت‌ها که به ۸۲۱ مهارت خاص تقسیم می‌شود، در این ۱۰ طبقه گنجانده می‌شود. بر همین اساس، این کتاب مسئولین مدارس را با نحوه تغییر برنامه درسی متناسب با هر یک از موقعیت‌های مثبت و منفی آماده می‌کند^۳.

کتاب ساخت برنامه درسی

در دفاع تمام و کمال از آموزش‌های تخصصی برای مشاغل - و بر خلاف دیدگاه سنتی، چارترز^۴ نیز در کتاب "ساخت برنامه درسی"^۵ (۱۹۲۳)، اظهار می‌کند که برنامه درسی باید به مشاغل مختلف و فعالیت‌هایی که بزرگسالان بعنوان شهروند از خود نشان می‌دهند، گره بخورد. در واقع موضوعات تنها به ما کمک می‌کنند تا بتوانیم فعالیت‌های مؤثرتری از خود بروز دهیم. بنابراین برنامه‌ریزی باید با تحلیل فعالیت‌ها آغاز شود (در همه زمینه‌ها از جمله پرستاری، داروسازی و ...). از همین جهت است که چارترز نقش برنامه‌های درسی تربیت معلم را نیز بسیار مهم تلقی کرده و ۱۰۰۱ صفت معلمی را در لیستی در نظر می‌گیرد. این کتاب به دو بخش تقسیم می‌شود. قسمت اول شامل شرح مفصلی از ساخت یک برنامه درسی ایده‌آل بوده که علاوه بر آن، به نحوه تحلیل فعالیت‌ها برای تعیین اجزاء ضروری، مهم و مرتبط در محتوای برنامه درسی می‌پردازد. برای افزایش تأثیر کتاب، مثال‌ها و نمونه‌های مرتبط به مدارس ابتدایی، متوسطه و دانشگاهی نیز ارائه شده است. در قسمت دوم، چارترز به مباحث تخصصی در زمینه‌های مختلف از جمله ریاضیات، زبان، تاریخ، جغرافیا و آموزش‌های حرفه‌ای می‌پردازد. هدف وی از این بخش، آماده کردن برنامه‌ریزان درسی با بهترین تکنیک‌های موجود برای خلق و ایجاد برنامه درسی در زمینه‌های مختلف است. دیدگاه روانشناسی چارترز هم در این کتاب قابل توجه بوده و به شدت به نظم و انضباط رسمی موضوعات سنتی مانند ریاضیات انتقاد کرده است.

جمع بندی

۱. *How to make a Curriculum*

۲. *Social inter-communication, Physical efficiency, Efficient citizenship, Social relationships, Leisure, Mental efficiency, Religion, Parental responsibilities, Unspecialized practical activities (such as taking care of the house), and Occupational activities.*

۳. بر همین اساس، شاید بتوان اینگونه نتیجه گرفت که عدم توجه به موضوعات پایه ای از جمله ریاضیات و علوم و توجه به فعالیت‌های انسانی در امریکا، باعث عقب افتادن از روسیه بوده و پرتاب سفینه اسپوتنیک منجر به ایجاد "نهضت بازگشت به پایه‌ها" و عامل تجدید نظر و جنبش در برنامه درسی در دهه های بعد در امریکا گردید.

۴. *Charters*

۵. *Curriculum Construction*

روند مستندات و کتاب‌های چاپ شده در این دهه حاکی از آن است که رویکرد ساخت برنامه‌های درسی شالوده جامعه شناختی داشته و ضمن قرار دادن کودک در محور برنامه‌ها، به پس زمینه و توانایی آنان توجه خاص می‌شده است.^۱ کیلپاتریک^۲ (۱۹۲۵) از بنیانگذاران اندیشه و عمل مترقی در برنامه درسی بود که در سال‌های بعد نمود بیشتری پیدا می‌کند. در حقیقت، تقویت برنامه‌های درسی در زمینه‌های جدید و برنامه درسی فعال، در اواخر این دهه به یکی از ویژگی‌های مدارس مترقی تبدیل می‌شود. برای مربیان مترقی، مطالعه کودک یک فعالیت هدفمند بود. آنان اعتقاد داشتند با آگاهی داشتن از زندگی یادگیرندگان جوان، برنامه درسی می‌تواند پاسخگوی نیازها و علائق آنان باشد. این در حالی است که تئوری‌های پیازه در خصوص توسعه زبان (۱۹۲۶)، استدلال و قضاوت (۱۹۲۸) و شناخت (۱۹۲۹) تأثیری بر اندیشه برنامه درسی ندارد. علاوه بر این، اهمیت به نوجوانی توسط بعضی از روان‌شناسان آموزشی و در تعدادی از نشریات در این دهه به چشم می‌خورد.^۳

در پایان می‌توان به نشریات مهم تأثیرگذار در برنامه درسی از جمله "برنامه درسی و نظارت"^۴ و "رهبری آموزشی"^۵ توسط "انجمن نظارت و برنامه‌ریزی درسی"^۶ (آلت) اشاره کرد. اگر چه چاپ این نشریات در این دهه نبوده ولی این انجمن از ادغام دو نهاد علمی به نام "دپارتمان ناظران و مدیران آموزشی"^۷ و "جامعه مطالعه برنامه درسی"^۸ شکل گرفته است که در دهه ۱۹۲۰ آغاز به کار کرده بودند. از اهداف مهم این انجمن می‌توان به برنامه‌ریزی درسی و پژوهش مشارکتی در مدارس و ضرورت توجه به ویژگی‌های منحصر به فرد افراد و محیط‌های یادگیری در تدوین برنامه‌های درسی اشاره نمود. فهرست تعدادی از کتاب‌های برنامه درسی منتشر شده طی سال‌های ۱۹۲۰ تا ۱۹۲۹ که در متن به آن‌ها اشاره شده است:

- Francis W. Parker School (Faculty). (1920). *Studies in education: The individual and the curriculum: Experiments in adaptation*. Chicago: Author.
- Koos, L. V. (1920). *The junior high school*. New York: Harcourt, Brace and Howe, Inc. 1922
- Bobbitt, F. (1922). *Curriculum making in Los Angeles*. Chicago: University of Chicago Press. 1923
- National Education Association. (1923 November). *Facts on the public school curriculum*. Research Bulletin. 1924
- Betts, G. H. (1924). *The curriculum of religious education*. New York: Abingdon.
- Glass, J. M. (1924). *Curriculum practice in the junior high school and grades five and six*. Chicago: University of Chicago Department of Education Supplementary Educational Monographs, Number 25.
- Harap, H. (1924). *Education of the consumer: A study in curriculum material*. New York: Macmillan.
- Hines, H. C. (1924). *Junior high school curricula*. New York: Macmillan.
- National Education Association. (1924). *The elementary school curriculum: Department of Superintendence second yearbook*. Washington, DC: American Association of School Administrators.
- 1925
- Bower, W. C. (1925). *The curriculum of religious education*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Cox, P. W. L. (1925). *Curriculum adjustment in the elementary school*. Philadelphia: J. B. Lippincott.
- Herriott, M. E. (1925). *How to make a course in arithmetic*. Urbana: University of Illinois.
- Kilpatrick, W. H. (1925). *The foundations of method*. New York: Macmillan.

1. Snedden, 1921, 1927a

2. Kilpatrick

3. e.g., the National Education Association, 1928a and 1928b; Owen, 1929

4. *Journal of Curriculum and Supervision*

5. *Journal of Educational Leadership*

6. *Association for Supervision and Curriculum Development*

7. *Department of Supervisors and Directors of Instruction*

8. *Society of Curriculum Study*

National Education Association. (1925). Research in constructing the elementary school curriculum: Department of Superintendence third yearbook. American Association of School Administrators. Washington, DC: Author.

1926

Bobbitt, F. (1926). Curriculum investigations. Chicago: University of Chicago Press. (Also 1927).

Herriott, M. E. (1926a). How to make a course in reading. Urbana: University of Illinois.

Herriott, M. E. (1926b). How to make a course in social studies. Urbana: University of Illinois.

Koos, L. V. (Ed.). (1926). Part II, Extracurricular activities—25th Yearbook. Bloomington: National Society for the Study of Secondary Education.

National Education Association. (1926). The nation at work on the public school curriculum: Department of Superintendence Fourth Yearbook. Washington, DC: Author.

Piaget, J. (1926). The language and thought of the child. London: Kegan Paul, Trench, Trubner.

1927

Harap, H. (1927). Economic life and the curriculum. New York: Macmillan.

Koos, L. V. (1927a). The American secondary school. Boston: Ginn and Company (Reprinted by Norwood).

Koos, L. V. (1927b). The junior high school. (Second edition). Boston: Ginn and Company.

National Education Association. (1927a). The junior high school curriculum: Department of Superintendence Fifth Yearbook. Washington, DC: Author.

National Education Association, Research Division. (1927b). Creating a curriculum for adolescent youth. Research Bulletin Number 5.

National Society for the Study of Education. (1927a). Curriculum making: Past and present. Twenty-sixth Yearbook, Part I (Harold O. Rugg, Chairman). Bloomington, IL: Public School Publishing Company. (Also published in 1969 by Arno Press, New York).

National Society for the Study of Education. (1927b). The foundation of curriculum making. Twenty-sixth Yearbook, Part II (Harold O. Rugg, Chairman). Bloomington, IL: Public School Publishing Company. (Also published in 1969 by Arno Press, New York.).

1928

Monroe, W. S., & Herriott, M. E. (1928). Reconstruction of the secondary school curriculum: Its meaning and trends. Bureau of Educational Research, Number 41. Urbana: University of Illinois.

Harap, H. (1928). The techniques of curriculum making. New York: Macmillan.

Piaget, J. (1928). Judgment and reasoning in the child. New York: Humanities Press (1962 reprint).

1929

Acheson, E. L. (1929). Construction of junior church school curricula. New York: Teachers College, Columbia University.

Cox, P. W. L. (1929). The junior high school and its curriculum. New York: Charles Scribner's Sons.

Cox, P. W. L., Peters, C. C., & Snedden, D. (1929). Objectives of education. New York: Teachers College, Columbia University.

Piaget, J. (1929). The child's conception of the world. Totowa, NJ: Littlefield, Adams, and Co. New York: Humanities (1960 reprint).

Whitehead, A. N. (1929). The aims of education and other essays. New York: Macmillan.

منابع

Bobbitt, F. (1924). How to make a curriculum. Boston: Houghton Mifflin. (Also Norwood Editions).

Bonser, F. G. (1920). The elementary school curriculum. New York: Macmillan. (Also 1921, 1922, 1923, 1927, and a 1978 reprint by Telegraph).

Charters, W. W. (1923). Curriculum construction. New York: The Macmillan Company. (Also 1924, 1925, 1929, 1938; and 1971 by Arno Press, New York).

Kridel, C. (2010). Encyclopedia of curriculum studies. University of South Carolina. SAGE Publications, Inc.

Schubert, W.H., Lopez, A.L., Thomas, T.P., and Carroll, W.M. (2002). Curriculum Books: The First Hundred Years. 2nd edition, New York: Peter Lang publication. Chapter three: Curriculum Literature and Context (1920 - 1929).